

Žárový pohřební ritus v době bronzové a časně době železné v oblasti delty řeky Labe

Časně bronzové až středobronzové žárové pohřby

V oblasti delty řeky Labe v Německu se výhradně žárový pohřební ritus projevuje až během střední doby bronzové.

Žárová pohřebiště byla situována na hřebenech hor či kopců nebo na menších vyvýšeninách v terénu. V jejich bezprostřední blízkosti se pak nacházel vodní tok nebo slatina. Někdy se také mohlo využívat vyšších až středních svahů kopců. Areál pohřebiště býval zřejmě oddělen od ostatního kulturního prostoru, na sídlišťích žárové pohřby doloženy nejsou.

V této době rozlišujeme dvě hlavní formy hrobů: Ploché hroby a pohřby do mohyl. Mezi lokality s plochými hroby se řadí Harsefeld, Farven, Vorwerk či Bassen. K lokalitám s mohylami pak patří například Nindorf, Debstedt, Ottendorf, Tarmstedt, také Harsefeld – s tzv. královským hrobem, Goldbeck, Minstedt a další. Primární žárové pohřby do mohyl jsou zde o něco častější než ploché hroby. Mimoto se setkáváme i s velice početnými přídatnými pohřby, a to i do starších mohyl. Nad více než 90% všech žárových hrobů/pohřbů byla navržena mohyla, jako stavební materiál pak byla použita zemina i kámen. Hrobové konstrukce v mohyle mívají většinou komorový (skříňkový) tvar. Časté jsou tak kamenné skříňky nebo jen kamenný překryv, objevují se i různá kamenná obložení či kamenné řady (megalit). Dominující formou schránek, jež byly vytvořeny z organického materiálu se staly v této době především z kmenů dlabané dřevěné rakve (Baumsärger), mimoto však byly čas od času také využívány tzv. prkenné rakve (Bohlensargy) nebo se objevují i dřevěné skříňky. U pozice/umístění žárových hrobů v mohyle máme doloženo hned několik možností. Co se týče jejich hloubkové pozice, hroby se mohly nacházet pod zemí, na nebo nad úrovní terénu. Nad zemí se nejčastěji nacházely sekundární neboli přídatné pohřby. Většina žárových hrobů se pak nacházela v centrální části mohyly, a to nejen primární pohřby ale i ty přídatné, které se mimo jiné objevují i při okrajových partiích mohyly. Orientace u žárových hrobů je dosti variabilní, nepřevažuje tak jednotný směr, tyto hroby mohly být orientovány jak ve směru J-S, V-Z tak i J-V, S-V, J-Z a S-Z. V samotném hrobě se nacházely kromě spálených lidských ostatků a doplňků také zbytky látek, kůže a nádoby různých typů. Lidské ostatky tak mohly být rozptýleny do hrobové jámy nebo uloženy do keramické nádoby či zabaleny do látky, kůže. Kostí bývaly před uložením ještě pečlivě vytříděny od ostatních zbytků ze spalování.

V časně až střední době bronzové činí bronzové předměty hlavní výbavu v žárových hrobech, i když ve srovnání se soudobými kostrovými pohřby jsou tyto nálezy méně časté. Zbraně převažují útočné - jako jsou meče (například meč s plnou rukojetí), naproti tomu ochranná zbroj se nenachází téměř žádná – v hrobech chybí helmy, štíty i brnění. Dále se objevují dýky a hroty kopí. Z nástrojů jsou to zejména různé typy nožů - jednoduchý nůž s rámovou rukojetí či s plnou rukojetí a rombickým průřezem. Dále k nalézaným nástrojům patří také pinzety a šídla. Z oděvních doplňků a šperků jsou to zejména spony a jehlice. Z kruhového šperku se nalézají prsteny, různé spirály a také náramky. Zatímco v eneolitu a mladší době bronzové hrála keramika v pohřebním ritu důležitou roli, v časně až střední době bronzové je v žárových hrobech zastoupena jen v nepatrném měřítku.

Mladobronzové až časně železné žárové pohřby

V tomto období jsou v oblasti delty řeky Labe doloženy výhradně žárové pohřby. Téměř bez výjimky byly kalcinované lidské kosti ukládány do keramických nádob a s nimi posléze deponovány do země. Většinou se jednalo o ploché žárové hroby s hloubkou asi do 50 cm pod zemí nebo i větší (do 1 m), které se nacházely v samostatném (odděleném) pohřebním areálu. Pohřby na sídlištích zde nejsou doposud známy.

V mladší době bronzové až časně železné zde byla žárová pohřebiště situována do vyšších až středních svahů kopců, které spadaly k vodním tokům a bažinatým depresím/rašelinistům. Zřídka kdy bývala tato pohřebiště situována na nějaké vyvýšenině. Co se týče vztahu pohřebiště a sídliště, jejich vzdálenost od sebe nebývala velká (maximálně do 1 km), přičemž žárové pohřebiště se nacházelo častěji ve vyšší poloze než sídliště.

Objevují se tři základní formy hrobů, a to jsou ploché hroby, dále přídavné pohřby do starších mohyl nebo primární pohřby do již mladobronzových mohyl. U plochých hrobů platilo pravidlo, že se nacházely v blízkosti ostatních forem pohřbů. Prostorové oddělení mezi skupinami plochých hrobů a soudobých mohylových pohřbů tak není prokázáno. Příkladem mohou být lokality jako Bremervörde či Lavenstedt. Co se týká typů hrobů, rozlišujeme urnové hroby, žárové hroby jámové, dále tzv. Leichenbrandlagern – místo keramické nádoby byla na uložení lidských ostatků použita dřevěná nádoba, látka nebo kůže – jedná se o materiály špatně se dochovávající, ale na jejich přítomnost mohly poukazovat spálené lidské ostatky, které byly v hrobové jámě nalezeny vždy v koncentrované formě. Na pohřebištích činí tento typ hrobů běžně asi pouhé 1% z celkového počtu (celá 3 % na pohřebišti Unterstedt). Stejně tak žárové hroby jámové (Brandgrubengräber) jsou v této době velmi vzácné. Jsou to bezurnové hroby, kde se v hrobové jámě nachází lidské ostatky smíchané společně se zbytky ze žároviště/hranice. Naproti tomu hroby s rozptýleným popelem do mělkého zahloubení nejsou v oblasti severního Německa prokázány vůbec. Do urnových hrobů se v 95 % případů vkládala hliněná popelnice. Použití kovových nádob není prokázáno. Kostí byly před uložením do urny pečlivě vytrženy od zbytků ze žároviště. Ve výplni hrobové jámy se pak mohly nebo nemusely vyskytovat ještě zbytky po žehu – především uhlíky a popel ze žároviště (nálezy typické pro urnové pohřebiště v Unterstedtu), eventuálně střepy, zvířecí kůstky. Mimoto se pak často v dvojhrobech objevují urnové pohřby společně se zmiňovaným "Leichenbrandlager" (pohřeb s ostatky uloženými v organického obalu). Mezi pohřebiště s plochými hroby patří Unterstedt či Barchel. Mohylníky jsou pak zjištěny na lokalitách jako Bremervörde, Hesedorf či Lavenstedt. Tyto mohyly měly kruhový tvar s průměrem většinou do 5 metrů a výškou méně jak půl metru. Vyskytovaly se ale i mohyly s průměrem větším jak 5 metrů a to v oblastech jižně od řeky Labe (dáno geograficky). Při stavbě mohyly byla použita zemina a kámen, dřevo jako konstrukční prvek není prokázáno.

V oblasti delty řeky Labe jsou pro toto období typické u hrobů kamenné konstrukční prvky a to zejména ty nadzemní, i když je u nich větší pravděpodobnost, že se nedochovají. Mohlo se jednat například o jakési kamenné skříňky, které obklopovaly a chránily urnu s popelem. Dále se také nacházely různé náhrobní kameny a kameny označující místo s hrobem. Setkáváme se i s kamennou dlažbou, která se teď stává téměř výhradně nadzemní konstrukcí, na rozdíl od starší doby bronzové, kdy sloužila většinou jako podloží pod dřevěnou rakev v hrobě. Byly vytvářeny také různé kamenné věnce nad hrobem.

V mladší době bronzové až časně železné činila keramika hlavní výbavu v žárových hrobech a hrála také důležitou roli v pohřebním ritu. V hrobech se objevují rozličné typy nádob, jako jsou teriny (jednodílné a dvojdílné), soudkovité nádoby, džbány, šálky či

hrnky, mísy a poklice, zajímavé jsou v hrobech tzv. Gesichtsurnen neboli obličejové nádoby – jedná se o kultovní keramiku, nádoby na kterých jsou plasticky vyobrazeny části lidské hlavy, jako jsou například nos a oči (nos jako páskové ucho). Ojediněle se objevují i urny s otvorem pro duši = oválný otvor při dnu nádoby.

Naproti tomu kovové nálezy představují v hrobech výjimku. V kontrastu k dřívějšímu období se totiž nyní bronzové předměty nacházejí zejména v depotech (i votivních). Většinou se do hrobů dostávají spíše menší kovové předměty (o menší hmotnosti). Z nástrojů se objevují šídla, jako toaletní potřeby nalézáme břitvy a pinzety, součástmi oděvu byly ozdobné jehlice, dále je to kruhový šperk. V hrobech i depotech se jako zbraň objevují meče, i když v hrobech jsou, stejně jako ostatní typy zbraní, spíše vzácné.

Použitá literatura:

HOFMANN, K. P. 2008: Der rituelle Umgang mit dem Tod. Untersuchungen zu bronze- und früheisenzeitlichen Brandbestattungen im Elbe-Weser Dreieck 1,2. Oldenburg.